

56 років у шлюбі з дисидентом

У суботу виповнився рік, як не стало Олекси Новака. То був незламний український патріот. Коли ще не знали слова «дисидент», він, твердо сповідуючи свої переконання, весь час був гнаний, жив під ковпаком у КДБ. Усі боялися казати вголос про геноцид, голодомор, російське поневолення, УПА, а він усе це розповідав на лекціях студентам. Новак був одним із засновників у Рівному Просвіти, Руху, агітував на мітингах.

Олекса Новак усе життя писав: його книжками з фізики та астрономії і досі послуговуються у школах та вишах. Але про це відомо багатьом.

До роковин ми хочемо розповісти про Олексія Федоровича маловідомі факти вустами його дружини, Софії Павлівни. Вона пройшла пліч-о-пліч з ним увесь його тернистий шлях. А Новаки прожили в шлюбі 56 років...

— Ми познайомилися в Гощі. У 1955-му, після Луцького педінституту мене направили туди вчителькою. Олексій — сам звідти родом.

Працював у тій самій школі.

— А як ви опинилися у Рівному?

— Чоловік сюди приїхав на роботу. Квартира — перший поверх. Нас прослуховували з усіх боків: у стінах КДБ установило мікрофони. Дізналися тоді, коли в квартирі через стіну стали робити ремонт. Сусід, мабуть, співпрацював із нишпорками, дружини не казав нічого. А вона раптом кличе нас: «Зайдіть погляньте, що я під шпалерами знайшла...» То коли брат Терентій приїжджав до нас, завжди, коли хотів про щось поговорити, казав: «Ходімо прогу-

ляємося». Мені сказав: «Як хтось до вас приходить і мова зайде про політику, вмикайте радіо на повну, як глушилку».

— Тяжко було так жити?

— Не те слово. З аспірантури чоловіка направили до Рівненської філії Київського державного університету. Філію переформували в Інститут культури, й невдовзі Олексія Федоровича звільнили і нікуди більше не приймали. Він довгий час був без роботи. Кілька разів йому підписували заяви про прийом на роботу: у школі в Оржеві, у вечірній школі в Рівному, в Антополі на телестанції. Він мав на другий день уже виходити, аж тут дзвінок: «Ви вибачте, та за останньою характеристикою, яка на вас прийшла, ми взяти вас не можемо». А в ті часи людина, яка не працює, вважалась «тунельцем», і це був кримінальний злочин. Уранці в хаті вже міліціонер: «Чому ти не працюєш, будемо порушувати справу!»

— А ви його підтримували в переконаннях чи казали, аби заспокоївся?

— Ми розуміли і приймали одне одного, та й все.

За кілька років чоловік зміг повернутися до педагогічної роботи — влаштувався до школи в Новому Дворі вчителем фізики. Він добре готував дітей до олімпіад. Мав якісь години в педінституті. А потім перевівся у першу школу. Він не замовчував нічого перед учнями. 1986-го, у день, коли вибухнув Чорнобиль, Олексій Федорович відразу попередив школярів, що в повітрі дуже сильна радіація, і радив не ходити на зарядку. То мав що слухати: були доповідні «куди потрібно». Він працював у першій школі до виходу на пенсію. Був учителем від Бога, його учні й досі пам'ятають кожен формулу.

— А як Олексій Федорович сприйняв події у Криму і на Донбасі?

— Вважав, що рано або пізно Крим знову буде українським. Але про те, що росіяни роблять підготовку, щоб відібрати в нас півострів, він попереджав на мітингах іще у дев'яностих. Та як би «старший брат» не намагався Україну знищити, був упевнений,

що ми вистоїмо і будемо незалежними. Він усе сподівався, що люди у Донецьку і Луганську розуміють, що їх використовують, опам'ятовують й припинять воювати. Вважав, що це бандитський заколот, а не російське вторгнення.

— Вже роковини відбули. Який би ви хотіли на могилі чоловіка пам'ятник?

— Олексій Федорович був учителем фізики і астрономії. Тому я уявляю собі стелу, щоби тягнулась догори. А на плиті обов'язково має бути Сонячна система — всі планети. Окремо — хрест. Камінь — червоне і чорне, світле й темне. І щоби був куточок з квітами. Посадимо червону ружу, як коло батьківської хати в Гощі. Осінні жовті хризантеми і якісь блакитні квіти. Він любив волошки, завжди приносив оберемки з поля, та на могилі, мабуть, їх не виростиш. Щось підберемо: квіти в нього будуть жовті й сині, у колір прапора. Патріотичні...

Записав
Сергій ШИКАРЕНКО